

Секція 4
**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ
ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ**

Заїка Ю. О., професор кафедри
цивільного права і процесу Національної
академії внутрішніх справ, доктор
юридичних наук, професор

**ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ОБРАЗУ В КРИМІНАЛЬНОМУ
ЗАКОНОДАВСТВІ КРАЇН КОНТИНЕНТАЛЬНОЇ ЄВРОПИ**

Однією із форм кримінальної політики є вдосконалення кримінального закону. У КК України декриміналізовано низку злочинів в тому числі і ті, які передбачали кримінальну відповідальність за образу особи і за образу представника правоохоронних органів при виконанні ними своїх службових обов'язків. Наскільки обґрунтованим є такий законодавчий підхід?

Останніми роками зусиллями певного кола осіб, у тому числі і публічних політиків, зростає кількість позовів, пов'язаних із захистом честі та гідності осіб у зв'язку із використанням опонентами образливих, лайливих слів, вульгаризмів, які принижують честь та гідність потерпілого, **або в яких дається непристойна оцінка особистим якостям чи поведінці потерпілого в формі, яка суперечить правилам поведінки, прийнятим у суспільстві.** Великий сумнів викликає **твердженням очільника республіканської прокуратури, який публічно назвав колишнього високого посадовця «покидьком», пояснивши при цьому, що «покидьок» за словником української мови це – «морально розкладені люди, декласовані, злочинні елементи суспільства, непотрібна, негідна людина і таке інше»,** відповідно, він «вжив «цензурне, мало того, адекватне слово», тому нікого не образив.

Низький стан загальнолюдської моралі в суспільстві сприяє не лише правова необізнаність, прогалини сімейного та шкільного виховання, а і пасивна позиція держави, яка сприяє появі різного роду публічних аморальних та ганебних шоу, конкурсів і творів, так званого, сучасного мистецтва. На жаль, публічна образа співрозмовника, образа представника правоохоронних органів стали звичним явищем.

У Верховній Раді України зареєстровано проект Закону № 5110 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо посилення відповідальності за правопорушення, учинені відносно працівників правоохоронних органів)», в якому передбачена адміністративна відповідальність за образу поліцейського.

Підвищене суспільна небезпека такого діяння в порівнянні із заподіяння особі моральної шкоди, яка відшкодовується у порядку цивільного судочинства, полягає в тому, що такі дії посягають на гідність працівників поліції, на яких покладене особливе завдання у сфері охорони громадського порядку. І така обставина безумовна враховується у кримінальному законодавстві багатьох зарубіжних країн.

У Кримінальному кодексі Франції під поняття «образа» підпадають слова, чи погрози, жести чи зображення будь-якого роду, чи відправлення яких би то ні було предметів, адресованих особі, яка виконує обов'язки на державній службі, що можуть спричинити шкоду гідності чи повазі, яку належить надавати особі у зв'язку з її посадою. Публічна неповага складає кваліфікований склад злочину за який передбачено *рік тюремного ув'язнення* чи штраф 100 000 франків (Ст. 433-5 КК) [2].

За ст. 229 Кримінального кодексу Іспанії *образою* визнається дії чи словесні вирази, які заподіяли шкоду гідності, репутації чи самолюбству особи. Водночас, зазначено, що злочинним визнаються тільки такі образи, які за своїм характером, наслідками чи обставинами вважаються серйозними в суспільній уяві. За серйозні образи, які заподіяні публічно, передбачений штраф в розмірі від шести до чотирнадцяти місячних заробітних плат, в інших випадках – від трьох до семи місячних заробітних плат. Образа вважається публічною, якщо вона була поширена шляхом друку, радіомовленням чи іншим засобом подібної дії. В цьому випадку на фізичну чи юридичну особу, якій належить засіб інформації за допомогою якого була заподіяна образа, покладається цивільна відповідальність.

Водночас, у ст. 221 КК передбачені і обставини, за наявності яких і можна уникнути покарання за образу. Так особа, яку звинувачують в образі, звільняється від відповідальності, якщо доведе істинність своїх звинувачень, які

були спрямовані проти посадової особи і стосувалися виконання нею своїх обов'язків чи вчинення кримінальних проступків чи адміністративних правопорушень. Якщо особа, яку звинувачують у образі визнає перед судом недозволеність своїх дій і відмовиться від них суд може призначити більш м'яке покарання, ніж передбачене [3].

За Кримінальним кодексом Федеративної республіки Німеччини *образ* також є кримінальним правопорушенням і відповідно до § 185 КК ФРН карається *позбавленням волі* строком до одного року чи грошовим штрафом, а якщо образа вчинена діями, то покаранням є позбавлення свободи на строк до двох років або штрафом [5]. Це положення захищає честь та гідність будь-якого громадянина Німеччини, в тому числі і поліцейського при виконанні ним свої службових обов'язків. Покарання за образу поліцейського не носить формальний характер. Як свідчить судова практика звернення до поліцейського на «ти» (du) – може коштувати грубіяну 600 євро. Вислів «Бик в уніформі» – обійдеться жартівнику у 1000 €. Вирази на кшталт « ідіот, психлікарня по вас плаче» – (Idioten, ihr gehört in die Nervenheilanstalt), «дурень в уніформі» (Trottel in Uniform) – вартують 1500 €. Порівняння поліцейського з відходами життєдіяльності організму може обійтися дотепнику у 2500 євро. Висунути язика можна за 150-300 €, покрутити пальцем біля скроні коштує 750 €. Ну а показ поліцейському середнього пальця (Mittelfinger zeigen, Stinkefinger) суди оцінюють від 800 до 4000 євро. Зазначимо, що образити поліцейського на дорозі і на місці розрахуватися з ним неможливо.

Кримінальна відповідальність за образу передбачена і в окремих республіках колишнього СРСР. Так ст. 155 Кримінального кодексу Литовської республіки передбачає покарання за образу у вигляді публічних робіт, штрафу чи арешту. Якщо образа нанесена публічно – відповідальність настає у вигляді арешту чи *позбавлення волі* строком до одного року [4].

Повага до людини, до її честі та гідності, в тому числі і до особи, яка виконує свої посадові обов'язки є важливою ознакою правової держави та будь-якого суспільства, яке вважає себе цивілізованим. Образа не виключається і тоді, коли суб'єктивна негативна думка, висловлена в брутальній, принизливій, образливій лексиці відповідає дійсності.

В прецедентному праві Міжнародного трибуналу по колишній Югославії, надано розгорнуту характеристику посягання на людську гідність, і зазначено, що суд, звернувся до коментарів Міжнародного Червоного Хреста і Женевських конвенцій, відповідно до яких «посягання на особисту гідність відноситься до дій, які безпосередньо не заподіюють шкоди фізичній цілісності людини чи її розумовому здоров'ю, проте мають на меті їх образу і висміювання». Це акт наруги чи приниження [1].

Закон повинен охороняти своїх служителів. Образа поліцейського – це не лише образа громадянина, а й образа в його особі держави в цілому. Досвід застосування кримінального законодавства країн континентальної Європи свідчить, що з цим явищем можна успішно вести боротьбу. І першим кроком в цьому напрямі повинно стати встановлення кримінальної відповідальності за образу поліцейського.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дмитриевский С.М. Общественное расследование пыток и других нарушений фундаментальных прав человека : научно-практическое издание С.М. Дмитриевский, Д.А. Казаков, И. А. Каляган и др. / Н.Новгород, 2012. – 508 с.
2. Новый Уголовный кодекс Франции / Науч. ред.: Н.Ф Кузнецова, Э.Ф.Побегайло : Пер.: М.В. Гарф, Н.Е Крылова., М.Ф. Щорс: М. : Юрид. колледж МГУ, 1993. – 212 с.
3. Уголовный кодекс Испании / Пер. с исп. В.П. Зыряновой, Л.Г.Шнайдер. М.: «Зерцало. – 1998. – 218 с.
4. Уголовный кодекс Литовской республики / Науч. ред. В. Павилонис, предис. Н. И. Мацнев, вступ. Статья В.Павилонис, А. Абрамавичюс, А. Дракшене, пер. с лит. В. П. Казанскене: СПб.: Юридический центр пресс, 2003. – 470 с.
5. Уголовное уложение (Уголовный кодекс) Федеративной Республики Германия = Strafgesetzbuch (StGB) : научно- практический комментарий и перевод текста закона П. В. Головненков. – 2- е изд. – М.: Проспект, 2015. – 312 с.